

Никоненко Михайло Якович,
кандидат юридичних наук, доцент
Національна академія внутрішніх справ

**ДОПИТ СЛІДЧИМ ЕКСПЕРТА ТА СПЕЦІАЛІСТА ЯК СУБ'ЄКТІВ
ВЗАСМОДІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ДОКАЗУВАННІ**

У відповідності із ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених названим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. У ч. 4 названого Закону зазначено, що для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, можуть залучатися крім судових експертів також інші фахівці з відповідних галузей знань. Для довідки вкажемо, що у відповідності із ч. 3 Закону

«Про судову експертизу», виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Спеціалістами як суб'єктами взаємодії із органами досудового розслідування в контексті проблемних питань, які винесені на обговорення, є особи, перераховані у Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події [1, с. 2].

На теперішній час досить важливими питаннями, які виникають в процесі взаємодії працівників органів досудового розслідування і працівників Експертної служби і які потребують вирішення, є питання, пов'язані із допитом спеціаліста та експерта на стадії досудового розслідування.

У Кримінальному процесуальному кодексі України процесуальний порядок допиту експерта чітко врегульовано, проте, йдеться про допит такого учасника кримінального провадження саме в суді. Такий порядок передбачено ст. 356 КПК, яка має назву «Допит експерта в суді». Не вдаючись у деталізацію самого процесуального порядку допиту експерта в суді, звертаємо увагу, що у той же час КПК не містить спеціальної норми про процесуальний порядок допиту експерта на стадії досудового розслідування.

Тоді виникає питання: а чи можливий допит експерта слідчим під час проведення досудового розслідування?

Розпочнемо з того, що допит згідно із ст. 224 КПК є слідчою (розшуковою) дією. А у відповідності із ч. 1 ст. 223 КПК, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Отже, при допиті експерта так само як і при допитах інших учасників кримінального провадження, можливо зібрати і перевірити докази. Враховуючи, що згідно із ч. 1 ст. 84 КПК доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, слід підкреслити, що роль допиту у кримінальному провадженні є досить важливою. І упускати шанс зібрати і перевірити докази, заборонивши проводити допит того чи іншого учасника кримінального провадження, було б рішенням досить сумнівним. Тому допит експерта на стадії досудового розслідування повинен мати місце як одна із слідчих (розшукових) дій.

Більше того, як зазначено в ч. 2 ст. 133 КПК, слідчий, прокурор під час досудового розслідування мають право викликати особу, якщо є достатні дані вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження [2, с.73].

Можливо, саме виходячи з таких позицій законодавець передбачив можливість виклику слідчим, прокурором під час досудового розслідування підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження для допиту чи участі в іншій процесуальній дії [2, с.73]. Слід розуміти, що в числі інших учасників кримінального провадження є також і експерт, і спеціаліст.

Проте, законодавець не обмежився лише загальними положеннями стосовно питання, що стосується допиту експерта на стадії досудового розслідування. Розуміючи, що цю проблему не можливо обійти, законодавець в ст. 69 КПК, якою врегульовано місце експерта у кримінальному провадженні, формулюючи права і

обов'язки експерта, в частині, що стосується обов'язків експерта, зазначив, що експерт зобов'язаний прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту [2, с.44].

Таким чином, на експерта покладається обов'язок прибути до слідчого і дати відповіді на запитання саме під час допиту. Такий обов'язок експерта кореспондує з правом слідчого викликати експерта на допит і допитати його з питань, які мають значення для кримінального провадження, про що вище йшлося.

До речі, цим законодавець не обмежився, врегульовуючи можливість виклику і допиту експерта слідчим на стадії досудового розслідування.

Так, акцентуючи увагу на одному із джерел доказів - показаннях, законодавець зазначає, що свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому КПК порядку [2, с.54]. Отже, проблеми не існує і слідчий вправі викликати і допитати експерта на стадії досудового розслідування.

Що ж стосується того факту, що КПК не містить окремої статті, яка мала б назву «Допит експерта на досудовому розслідуванні», де б детально врегульовувався порядок допиту експерта саме на стадії досудового розслідування слідчим, то тут необхідно виходити із теоретичних положень, вироблених наукою кримінального процесуального права, зміст яких полягає у можливості застосування окремих норм, використовуючи таку процесуальну категорію як аналогія. Теорія кримінального процесуального права визначає існування двох видів аналогії - аналогії закону і аналогії права [3, с.105]. В даному випадку ми повинні говорити про аналогію закону. Проте, тут слід розуміти, що законодавець не випадково помістив в КПК спеціальну статтю про допит експерта саме в суді, переслідуючи мету - підкреслити головну роль суду у вирішенні кримінального провадження (кримінальної справи), реалізуючи при цьому процесуальну функцію, яка належить лише суду - здійснення правосуддя.

Наступним проблемним питанням, яке потребує вирішення, є питання допиту спеціаліста. Слід відразу відмітити, що законодавець не передбачає допит спеціаліста як окремого суб'єкта кримінального провадження. За загальним правилом, у разі необхідності здійснити допит спеціаліста, слідчий його допитує як свідка. І це логічно, адже допитується спеціаліст як суб'єкт, який за своїм статусом повністю відповідає вимогам закону, які ставляться до свідка згідно ст. 65 КПК, тобто, є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження.

В практичній діяльності при взаємодії слідчого та експерта нерідко виникають ситуації, коли слідчі стоять перед проблемою: як допитати особу, яка раніше працювала на посаді експерта і проводила експертні дослідження, але на момент допиту вже на цій посаді не працює.

По-перше, ми повинні виходити з того, що експерт завжди є спеціалістом, проте, спеціаліст - не завжди є експертом. Саме виходячи із змісту цього правила, ми констатуємо той факт, що поняття «спеціаліст» є ширшим від поняття «експерт». Що це може означати для розв'язання проблем взаємодії слідчого з експертом та спеціалістом при допиті? Мабуть, в першу чергу, це означає, що експерта ми можемо допитати по більш вузькому і цілеспрямованому колу питань, що складають предмет допиту. І цьому ми знаходимо підтвердження в законі. Так, згідно з ч. 1 ст. 356 КПК суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. Зрозуміло що, з урахуванням зроблених вище висновків, це може зробити і слідчий, адже згідно з п. 1 ч. 5 ст. 69 КПК експерт, при необхідності, роз'яснює висновок.

Отже, при необхідності, експерт може бути викликаний слідчим для допиту, при цьому, як вже вище зазначалось, зобов'язаний прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту. А запитання під час допиту, знову ж таки, як вище зазначалось, повинні стосуватися саме роз'яснення висновку.

І тепер конкретно стосовно допиту особи, яка раніше працювала експертом. В наведеній ситуації шляхи розв'язання проблеми залежать від того, що саме складає предмет допиту даної особи. Якщо особа викликана для допиту з питань, що стосуються висновку експерта в тому експертному дослідженні, яке вона сама проводила, то, однозначно, вона підлягає допиту як експерт. І те, що особа на час виклику не працює на посаді експерта, ніяк не повинно впливати на її статус у конкретному кримінальному провадженні. Адже, саме як експерт вона виступає через те, що готувала висновок експерта. Саме цей висновок експерта і має значення процесуального джерела доказів згідно з ч. 2 ст. 84 КПК.

Що ж стосується допиту особи, яка за посадою є експертом, але не здійснювала експертне дослідження у конкретному кримінальному провадженні, то вона, звичайно повинна бути допитана як спеціаліст.

В тій же само ролі особа буде виступати, тобто як спеціаліст і в тій ситуації, коли вона допитується з питань, які цікавлять слідчого по експертному дослідженню, яке проводила інша особа. Тут ми керуємося положеннями, передбаченими в ст. 95 КПК. Так, згідно з ч. 6 ст. 95 КПК висновок або думка особи, яка дає показання, можуть визнаватися судом доказом, якщо такий висновок або думка корисні для ясного розуміння показань (їх частини) і ґрунтуються на спеціальних знаннях в розумінні статті 101 КПК. І далі, згідно з ч. 7 ст. 95 КПК якщо особа, яка дає показання, висловила думку або висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях у розумінні статті 101 КПК, а суд не визнав їх недопустимими доказами, інша сторона має право допитати особу згідно з правилами допиту експерта.

Але при цьому дуже важливо, що допитуючи таку особу за правилами допиту експерта, слідчий, слідчий суддя чи суд повинні допитувати її як спеціаліста, а це означає, що в процесі вона буде виступати свідком.

Таким чином, у питаннях взаємодії слідчого із експертом і спеціалістом правильне визначення статусу особи, яка володіє спеціальними знаннями і порядку допиту такої особи, відіграє важливу роль, адже сприяє доказуванню у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: затв. Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: Чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (Офіц. текст). - К.: Паливода А.В., 2012. - 382 с. - (Кодекси України).

3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.. - К.: «Укр. енцикл.», 1998. - Т.1: А - Г. 672 с. : іл.